

може бити биран за народног посланика без губитка своје службе и плате, јер се то право признаје и другима, који се не интересују за народни живот онолико, колико се учитељ интересује, или га у опште не познају; конгрес захтева, да у свакој комисији, која ради законодавне пројекте за основне народне школе и учитељство, или решава питања, која се тичу народних школа и учитељства, буду и представници организованих учитеља и учитељица.

Ово су били наши високи циљеви и наши захтеви!

Нисмо их постигли све, но то не треба да нас плаши, да попустимо од њих само и за један тренутак, или да почнемо сумњати у њихову светост и узвишеност. Свети су нам били захтеви приликом њих рођења и тим светији нам постају, што тврђа и што већа ће бити и борба за њих уважање.

Вез успеха нисмо!

Идеја нашег народног јединства прониче и клије у срцима и душама наших најмлађих држављана и уверени смо да није више далеко онај дан, када ће букнути са свом својом елементарном снагом са децом на дан. Наша организација расте из године у годину и данас налази се у нашем табору око 2000 хрватског учитељства, што значи триумф победоносног похода наших идеја у отаџбини. Па и тачке наших сталешких захтева нису без успеха.

И сувише је свечан моменат, а да стварамо дисонанције и упуштамо се у задатке, које јоште нисмо постигли.

Очекују нас још тежки задаци! Један од првих јесте школски закон. Том приликом пак морамо напоменути једну од главних погрешака већине, која мисли, да је најважније да добијемо школски закон.

Истина, — то је важно, али је још важније, како ћемо извести тај закон. С тога треба правог духа у људима, који ће радити по томе закону! А то је опет национално југословенско учитељство! Душа и дух закона бићемо ми; без нашег дубоког убеђења и непоколебиве устрајности биће закон мртав.

Са мирном савешћу очекујемо тренутак, када нам буде дата и ова прилика.

А дотле на рад за што ширу и што дубљу подлогу томе закону! Зато кличемо и приликом другог конгреса речи, које нам је заклицо на првом конгресу наш преискушени борац за југословенску јединствену идеју, дични први председник нашег Удружења, уважени наш друг М. Јовић:

Учитељима Југославије!

После страховитог и дугог рата, после толике силне проливане крви, после пропасти најбољих наших синова, после пропасти толико царевина и преврата целокупног друштвеног и економског живота: после свега тога подигните високо заставу нашег народног јединства, проповедајте љубав према сва три имена, омилите и деци и народу нашу дивну отаџбину, истребљујте сепаратизам, уништавајте штетне традиције, које сметају народном јединству, да би дочекали: да видимо један народ, једну народну душу и једно народно срце, једну жељу и снагу, тако као дијамант чист једноставан елеменат, што има три имена (дијамант, драги камен и брилијант) тако и наш јединствен народ да буде са три драга и сваком мила имена; Србин, Хрват и Словенац у једној држави са једном владом, једним парламентом, једним законима и једном слободном и напредном школом и државом!

ЈОВ. П. ЈОВАНОВИЋ:

Прве везе између српскога и словеначкога учитељства.

Августа месеца 1905. године било је велико славење у Љубљани, свечано откривање споменика великога словеначкога песника Фрање Прешерна, кога Словенци славе и величају и као свога великога песника и као свога великога родољуба, јер је он пишћући своје песме народним језиком будио национални дух и национални понос код Словенаца, који су дотле били готово успавани под силним утицајем немштине.

Ово своје славење Словенци су хтели да изведу уз учешће и остале своје Словенске браће, зато су на ову своју прославу позвали поред остале браће и браћу Србе. Тада је на ову прославу дошао у Љубљану и писац ових редова као одборник града Крагујевца.

На дан прославе у вече словенски учитељи давали су велики концерт у великој башти хотела »Илирија«. Кад сам ја посетио концерт и дадем на каси свој прилог, пријавио сам се као учитељ и уредник »Просвете« из Крагујевца у Србији. Словеначки другови били су врло радосни што у својој средини имају друга из Србије, и одмах сам постао предмет њихове особите пажње; одмах су ми се представили вође и прваци словеначког учитељства г. Енгелберт Гангл, Лука Јелени и др. Први је данас земаљски школски надзорник, а други од тада па све до данас стоји на челу словеначке учитељске организације.

Другога дана била је отворена велика и лепа изложба пртежа и ручних радова у Женској основној Школи Св. Јакоба. Приликом посете ове изложбе упо-

знао сам још већи број словеначких учитеља, од којих сам добио обавештење о уређењу основних школа, основне наставе и учитељске организације. Том приликом љубљани словеначки учитељи подарили су ми велики број лепих словеначких књига и учитељских листова и часописа, што ми је помогло да упознам говор, домовину и живот наше браће Словенаца.

Као тадањи уредник »Просвете« у Крагујевцу одмах по повратку из Љубљане почео сам преко »Просвете« проширати идеју зближења између српскога и словеначкога учитељства, а као резултат те пропаганде дошао је Први Словенски Учитељски Конгрес, који је био сазван и одржан 1906. године, у Београду, и на који су нам били дошли као преставници словеначкога учитељства: Гангл, Јелени, Иван Шега, Јалаџићева, А. Томчева и др. Том приликом наши словеначки другови упознали су се са већим бројем наших учитеља и учитељица и са просветним приликама своје браће Срба, које су одмах силно завољели као своју најмилију браћу.

Одмах идуће 1907. године организовао сам био једно повеће друштво од учитеља и учитељица из Шумадије, које је са мном пропUTOвало кроз Хрватску и Словенију. Прво смо присуствовали на скупу српских хрватских учитеља у Загребу, па смо здружени са браћом Хрватским учитељима отишли у Љубљану, одакле смо удружени са браћом словеначким учитељима отишли на скупу српских словеначких учитеља у лењу Радољицу. Тада су Хрватско учитељство представљали:

Грстевак, Пејчиновић, Пвканец, Кобали, на жалост, сада већ сви покојни, и други.

Тада, августа 1907. г. први пут видели су се на окупу српски, хрватски и словеначки учитељи.

Државне и покрајинске границе онда нису више биле препреке да брат дође брату.

Браћа словеначки учитељи свуда су нас прерадосно дочекивали, али тада нисмо могли ни ми њима, као ни они нама, отворено исказати своја братска осећања, јер су нас свуда пратили аустријски лобери.

Тада се савало и у завијеним речима говорило о ослобођењу и уједињењу свих Срба, Хрвата и Словенаца. Добро се сећам да сам тада у Радољици у једноме отпоздраву рекао браћи словеначким и хрватским учитељима: »Драга браћо и миле сестре, као права браћа ми вам од свег срца желимо све оно на чему ви нама завидите!«

Данас, после 15 година од тога првога састанка српских, хрватских и словеначких учитеља, ослобођење и уједињење Срба, Хрвата и Словенаца није саварија, већ — јавна!

Данас ево опет на окупу српских, хрватских и словеначких учитеља у лепој Љубљани, али није више главни град аустријске провинције, већ средиште слободне области у слободној Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца!

Да живи слобода, братство и јединство Срба, Хрвата и Словенаца!

Да живи братство и јединство српскога, хрватскога и словеначкога учитељства!

IOS. MACAROL:

Reorganizacija osnovnega šolstva v socialnem oziru.

Koliko pomanjkljivosti ima še naše šolstvo — tako potrebno reforme — se da povedati z besedami: v šoli več socializma!

Solidarčna misel in ideja skupnosti najdeti pri skupni vzgoji mladine v javnih zavodih to, da ima vsak član človeške družbe opravičeno zahtevo po skupnosti, v gotovi meri duševne izobrazbe, ki je potrebna za njegovo existenco. Vsak posameznik si mora prilaščati znanost in vzgojo, katero zahteva od njega družbeno življenje.

Obvezni šolski pouk tvori temelj našega skupnega modernega življenja; brez njega ne bi bila mogoča moderna industrija in ne naše politično in kulturno življenje. Brez gotove mere znanosti in spretnosti se ne more posameznik v današnji družbi gibati. Gospodarski in socialni razvoj sta napravila splošno ljudsko izobrazbo za življenjsko potrebo. Moderna ljudska šola je nastala šele v 19. stoletju, in to, kar je danes, je produkt zadnjih 50 let.

Nadaljnji napredek šolstva je predpogoj za razvoj boljšega in lepšega družbenega življenja, večjega splošnega blagostanja in višje kulture.

Šolski problemi: enotna šola, delovna šola, uredba pouka, brezplačna učila itd. niso le pedagoška temveč tudi socialna in politična vprašanja. Rešitev teh vprašanj se izvrši tudi očitno v razvoju socialnega in političnega duha in s prisvajanjem pedagoških znanstvenosti in izkušenj.

Šolstvo se vedno bolj izboljšuje. Presnavljanje javnih šol se vrši z gotovostjo in hitro naprej. Državni zakoni uravnavajo šolstvo, država vodi tudi nadzorstvo šol, a vzdrževanje je stvar občine. Naravno je, da morajo male, ubožne občine in industrijski kraji v mnogih slučajih prenašati res težka šolska bremena v obliki davkov. Toda zaradi tega ni stremeti po podražavljenju šol, ampak le po večji državni podpori za zidanje. Nasproti okornemu mehanizmu velike centralistične dr-

žave, so komunalne korporacije bolj gibljive. Tu — v šolskih občinah — se izpolnjuje napredek hitreje in intenzivneje. Tu deluje na tisoče živih bitij, ki vrše tvorno delo, dočim se v državi birokratične oblasti mučijo le s papirnati odloki, kakor v mestih tako tudi po vaseh, se je pod samoupravo ljudska šola v novejšem času dobro razvila, kar nam pričajo deloma lepa šolska poslopja. Več bo napravljeno takrat, ko bo šolstvo doseglo najvišjo izpopolnitve.

Osnovna šola ne sme biti duševna mučnica, o kateri se učenec seznanja le z gotovim številom znanosti, ampak mora biti tudi zavod telesne in higijene vzgoje. Šole bi morale razpolagati z zdravniki, od katerih bi bili otroci večkrat preiskovani in zročeni v njihovo varstvo. Šolske kuhinje naj bi skrbele za boljšo hrano, ker bi se s tem, ne le skrbelo za telesne, ampak tudi za duševne moči. Otroška zavetišča naj bi se ustanovila za otroke, katerih starši morajo ves dan

po zaslužku. S tem bi se otroke obvarovalo pouličnega življenja. Gozdne šole naj bi se ustanovile za šibke, bolehaloče otroke; istotako naj bi se ustanovljale za šibke, bolehaloče otroke; istotako naj bi se ustanovljale šole za manjdarjene in psihopatične otroke.

Ena najvažnejših nalog in dolžnosti države bi bila, da uvede šolske kuhinje, kjer bi otroci imeli pravico do potrebne hrane. V modernih državah je to že deloma vpeljavano, kjer so otroci na državne stroške preskrbljeni s hrano. Šola bodi tudi javni zavod za prehrano otrok.

Z vpeljavo šolske dolžnosti bi moral v šoli brezpogojno sodelovati zdravnik. Kakor litro država zahteva šolsko dolžnost, prevzame obenem vso odgovornost in dolžnost za varstvo otrokovega zdravja. Ako je šolsko poslopje nezdravo, stoji na vlažnem prostoru, je slabo razsvetljeno in ventilirano, so šolske klopi neprikladne, so otroci izpostavljeni raznim boleznim. Slaba razsvetljava škoduje očem in nepravilno napravljene klopi povzročajo skrivljenje hrbtenice; s pomanjkajočo ventilacijo se zrak spridi tako, da se nam ni čuditi ako otroci izgledajo blede in postajajo zaspani ter tožijo o glavobolu. Te napake se čim več opažajo v majhnih sobah, kjer mnogo otrok sedi tesno drug poleg drugega. Zdravnik mora sodelovati že pri načrtu vsakega šol. poslopja. On mora odločevati, če stavišče odgovarja zdravstvenim zahtevam, zaslišan mora biti glede notranjosti šol. poslopja, njega razsvetljava, ventilacije, temperature in tudi glede števila otrok posameznih razredov. Mnogo nalezljivih bolezni se le potom šole razmnoži; predvsem škrlatica, ošpice, davica, oslovski kašelj, predčasno spoznanje teh bolezni zavaruje vse ostale otroke pred nalezljivostjo s hudimi posledicami. Ena glavnih nalog šolskega zdravnika obstoji v tem, čim preje odkriti nalezljivo bolezen in odrediti takojšnjo izolacijo obolelih otrok. Prav dobro se tudi spozna vpliv zdravstvenega razmerja otrok na pouk. Otroci s slabimi očmi, slabim sluhom, psihopatični in »nervozni« kakor tudi lačni otroci, ne zamorejo slediti pouku tako kakor popolnoma zdravi in siti otroci. Da je šolski zdravnik neobhodno potreben pri vsaki šoli je samoočeno umevno. Zdravniška oskrba in skupna prehrana otrok sta eni izmed najvažnejših nalog.

Toliko naj bi bilo povedano v kratkih potezah za uvedbo socialnih nalog v izboljšanje pouka in vzgoje v osnovni šoli.

Z uvedbo tega pa bi se moralo preje še marsikaj odpraviti iz naših osnovnih šol, kar je ovira pravemu modernemu napredku in pravilni vzgoji otrok. Naše stremjenje je: enotna šola. Na bivšem Štajerskem in Koroškem je navada, da so učenci zadnjih dveh let oproščeni šolskega pouka čez poletje; nič bolje ni na bivšem Kranjskem s ponavljalnimi šolami, ki so veliko breme za učitelstvo, ne da bi zamoglo pri svoji najboljši volji pokazati kakih povoljnih uspehov. Seveda, kadar bodo imeli besedo le šolniki o šoli in ne juristi, smemo pričakovati, da se mora to rešiti tako, da bo z olajšavo učitelstva in v korist otrokom. Pri tem ne smemo pozabiti tudi na to, da pri šoli imej govorniki le učitelj-strokovnjak, ne pa eksponent bodisi katerekoli politične vladajoče stranke. Sleherni učitelj pa se mora zavedati, da je nujna potreba ločitev šolske uprave od politične. Nečastni za naše osnovno šolstvo so tudi takozvani razredi za oddaljene učence. O uspehih in vzgoji ni govora, če morajo otroci po več kilometrov v šolo. V moderni državi ni več mesta za take šole. Še večja sramota za človeško družbo so takoimenovane šole za silo, v katerih poučujejo ljudje brez vsake strokovne izobrazbe. Imamo še žalibog — in to na bivšem Kranjskem — poldnevni pouk, kar otroke oškoduje za polovico šolske dobe. Izgovor, da primanjkuje šolskih prostorov, ne sme držati, kajti varčevanje na škodo naše ukazljive mladine je prvi zločin nad celokupnim narodom. Da se olajšajo bremena revnejšim občinam, je dolžnost države, da priskoči na pomoč z raznimi subvencijami v svrhu zidave šolskih prostorov.

Z uvedbo in odpravo navedenega bomo koristili le sebi za kulturno, gospodarsko in politično povzdigo vsega naroda, čigar ugodni rezultati se morajo pokazati v najbližji bodočnosti. S tem morajo odpasti vsi napadi na osnovno šolstvo — in učitelstvo. Učitelstvo, ki se zaveda svoje vzvišene naloge, bo tem lažje vršilo svoje vzgojevalno delo med šolsko mladino za narod, ako ga v resnici ljubi. Vsi doseđani upravičeni ali neupravičeni napadi ne zadenejo najmanj, povdarjam, vestno učitelstvo, kajti vse okoliščine kriče po temeljiti remeduri in reorganizaciji našega osnovnega šolstva, kar za enkrat